

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 18

Januari 2009

Kära Medlemmar!

Varmt välkomna till ett nytt år med Ikonsällskapet, och God Fortsättning! Då vårens resa går till Konstantinopel/Istanbul kommer alla sammankomster att behandla olika aspekter av Bysans och Konstantinopel. Självfallet är dessa öppna för *alla* medlemmar, antingen man deltar i resan eller inte. För själva resan hänvisas till bilagda detaljprogram från Favoritresor, med information också om kostnad, sista anmälningdag, etc.

VÅRENS SAMMANKOMSTER:

Torsdagen 12 februari kl 18.30, Gustav Vasa församlingssal, Västmannagatan mitt emot kyrkan. T-station Odenplan:

Mircea Iliescu föreläser under rubriken "Det andra Rom - om arkitektur och monument i Konstantinopel". Med diabilder.

Mircea Iliescu, fil dr på en avhandling om bysantinsk kyrkoarkitektur, har tidigare varit universitetslektor vid Stockholms Universitets Konstvetenskapliga Institut.

Onsdagen 11 mars kl. 19.00 (obs!), lokal som ovan:

Årsmöte samt föreläsning av Helena Bodin: "Gunnar Ekelöf och Konstantinopel".

Efter det stadgeenliga årsmötet får vi lyssna till Helena Bodin, som här behandlar ett ämne hon sysslat med ur flera aspekter. Helena Bodin, som tidigare föreläst för Ikonsällskapet, forskar och undervisar som litteraturvetare vid Stockholms Universitet. Se f.ö. Konstantinopelresans program dag 4, på annan plats i Rundbrevet.

Torsdagen 23 april kl. 18.30, lokal som ovan:

"Bysantinsk konst och ikoner". Ulf Abel och Kaj Engelhart samtalar med utgångspunkt från utställningen "Byzantium 330 - 1453".

Sedan sist...

KYRKOBESÖK

Höstens aktiviteter inleddes 8 oktober med, som brukligt, ett kyrkobesök. Denna gång hade turen kommit till *Heliga Konstantin och Helenas ortodoxa kyrka* i Vårberg, dit ett ansevärt antal medlemmar hade tagit sig. Vi mottogs av *biskop Johannes Deurloo* och några av hans assistenter. Hela komplexet, omfattande kyrka med flera kapell, bibliotek, rum för samvaro, undervisning m.m. och vacker trädgård, har initierats, byggts och inrett av biskop Johannes, som sedan länge verkar som ikonmålare och uppskattad lärare i ikonmåleri. Under genomgången i kyrkan uppehöll han sig inte minst vid de många ikonerna.

Vid ett efterföljande samkväm, till vilket medlemmarna inbjöds, berättade biskop Johannes om tillkomsten av kyrkan, om församlingsarbetet och om den grekiska gammalkalendariska kyrkan, som man är en del av.

BILDSTRIDENS TEOLOGI

Den 12 november gästades Ikonsällskapet av *Ezra Gebremedhin*, patristiker, tidigare lärare vid Theologicum i Uppsala och författare till bl.a. den centrala boken *Arvet från kyrkofäderna*. Han talade under rubriken *Bildstridens teologi*. Detta omfattande och komplexa ämne fick här en både klargörande och personlig genomlysning. En central plats i framställningen intog, självfallet, *Johannes Damaskenos'* texter, som nu, äntligen, kan citeras direkt på svenska, sedan hans *Tre tal* förra året utkom i svensk översättning. Beklagligt nog var antalet lyssnare något mindre än vanligt – hade kanske titeln skrämt bort medlemmarna?

IKONER OCH DAGENS KONST

Höstens tredje och sista sammankomst, den 27 november under rubriken *Ikonen och dagens konstskapande*, hade samlat många medlemmar och dessutom några gäster. Konsthistorikern och curatören *Niclas Östlind* samtalade med konstnären och poeten *Kerro Holmberg*, som i sitt dubbla skapande ständigt återkommer till det ryska avantgardet i Petersburg i början av 1900-talet, inte minst till konstnärer som *Kazimir Malevitj*, *Natalia Gontjarova* och *Elena Guro* och till den mycket speciella konstmiljö som dessa utvecklade, där ikonerna spelade en betydelsefull roll. Utgångspunkt och röd tråd utgjorde de tre målningar (ca 70 x 100 cm), *Ikonskogen I* och *II* samt *Hagiografia Kazimir Malevitj*, som alla fanns centralt utställda i salen som färgreproduktioner i full skala. *Ikonskog I* och *II* framställer en delvis stiliserad skogsinteriör, version *I* med en skara människor samt *II* med en ensam kvinna. Och på vissa av trädstammarna hänger ikoner.

Den tredje målningen, en hyllning till *Malevitj*, har lånat sin komposition från den s.k. livsikonerna (eller vitaikonerna). I centrum ett *Malevitj*porträtt och i de omgivande scenerna bilder från hans liv och hans begravning. Dessa utgår från autentiska fotografier i svart-vitt, vilka här suggestivt färgsatts. En av dessa scener visar den bekanta bilden från suprematistutställningen "O, 10" i Petrograd 1915, där *Malevitj* visade sin målning *Svart kvadrat* på vit botten placerad i skrå i ett hörn, som i den traditionella ikonhörnan. Vid sin senaste utställning i Stockholm visade *Kerro Holmberg* en egen, otraditionell, ikon med en

välsignande hand placerad på samma sätt. Konstnären förklarade att detta inte primärt var en referens till Malevitj, utan mer till ikonerna i sig.

Hon berättade vidare att fascinationen/inspirationen vad gäller ikonerna gäller flera olika nivåer, som har att göra bl.a. med bildens fast uppbyggda struktur, den speciella traditionella tekniken, bildens starka uttryckskraft, dess helighet liksom det religiösa budskapet. Samtalet berörde också svårångade frågor som den om vad konstnärlig kvalitet är, såväl allmänt som i fråga om ikoner, där utrymmet för ett personligt skapande är mer begränsat än i fråga om det västliga måleriet.

Avslutningsvis läste Kerro Holmberg några dikter med ikonanknytning ur sin diktsamling *Och du ser den* (2005). I sitt tack till Kerro Holmberg och Niclas Östlind utnämnde ordföranden kvällen till en av Ikonsällskapetets absolut finaste och mest givande, vilket konfirmerades av lyssnarnas varma applåder. Och av den livliga diskussion som följde.

Sörmlands museums ikoner nu att se på webben

Sörmlands museum i Nyköping erhöll på 1960-talet en gåva omfattande ett trettiotal ryska målade ikoner. Samlingen, som omfattar arbeten från sent 1700-tal till ca 1900, har bara vid något enstaka tillfälle varit utställd. Nu, då själva museibygnaden är stängd för renovering, avser man att i stället presentera delar av sina samlingar på nätet. Bl.a. just ikonerna. 18 av museets ikoner finns sedan årsskiftet att se på nätet, under adress:

<http://www.sormlandsmuseum.se/Startsida/Samlingen/Titta-in/Ikonerna> .

För urval och texter svarar Ulf Abel.

Böcker...

På senare år har flera viktiga böcker om ikoner kommit ut på svenska. 2004 kom munken och ikonmålaren Grigorij Kroghs vägvisande bok *Mysli ob ikone* ut i svensk översättning, *Tankar om ikonerna* (Artos). Två år senare kom så Ulf Abels rikhaltiga essäsamling *Ikonen – den besjälade bilden* kring ikonens teologi, Bysans, Ryssland och Sverige (Artos). 2007 utgav ikonmålaren Lars Gerdmar sin *Om de heliga ikonerna* som beskriver ikonmotiv och ikonmiljöer och även ikonmålarens arbete (Skel).

Nu finns Margareta Attius Sohlmans *Ikonernas värld. Idéhistoria och dogmatik*, en högschal vacker bok som genast talar till sinnet (Carlssons, 2008, 191 sidor). Med utgångspunkt i författarens kontakter och samarbete med museet i Petrozavodzk i ryska Karelen och dess ikonsamling svarade hon för utställningen "Ikoner från Novgorod till Ishavet" i Umeå 1994. Boken är en fördjupning och vidgning av temat, som här får en historisk/idéhistorisk, teologisk/liturgisk och ikonografisk/ikonologisk behandling.

Boken har fått beröm för sina pedagogiska kvalitéer. Den presenterar lättillgängligt de viktiga aspekterna i ikonkonsten som sätts in i sitt kulturella, kyrkohistoriska och politiska sammanhang. Ikonerna säger något om tro och lära, men samtidigt också om sin tids och miljöns politiska och sociala situation. Och här ligger författarens specialitet: mötet mellan öst och väst, mellan ortodox och katolskt, i gränsområdena i det som idag är Centraleuropa: Vitryssland, Ukraina, Slovakien, Rumänien. Här uppstår en ikonkonst som har ortodoxa rötter men påverkas av västligt måleri från renässans och barock, ofta i en folklig anda och med en säregen tjusning. Rutensk ikonkonst och uniatisk, som två grenar på samma träd.

En stor förtjänst är de många, stora, utmärkt reproducerade ikonbilderna. Här möter Kristus Pantokrator från Sinaiklostret, den sannolikt äldsta bevarade ikonen (därför att den undgick bildstormarna), här återfinns Andrej Rubljovs Gammaltestamentliga Treenighet och Frälsaransikte, men också en hel ikonostas som kan vikas ut över fyra sidor. Kända ikoner och mindre kända ger en bred utblick över vad ikonkonsten frambringat. En vacker ikonbok med rikt och brett innehåll och förnämligt illustrerad.

K.E.

Utställning...

Ett stycke Bysans har kommit till London. På Royal Academy of Arts finns just nu en av de största utställningar om Bysans som någonsin visats i England. *Byzantium 330 – 1453* heter den, och den vill återspegla den nya kunskap och syn på Bysans som vi vunnit sedan den förra stora utställningen på engelsk mark för 50 år sedan, 1958 i Edinburg och London.

Utställningen omfattar drygt 340 föremål, ikoner, väggmålningar, mosaiker, elfenbenssniderier, smyckekonst, emalj, textilier, manuskript och en mängd metallhantverk i guld, silver och andra metaller. En särskild sal ägnas ikonerna från Katarinaklostret på Sinai, bland det allra förnämsta i ikonkonsten. En annan ägnas Balkanländerna. Men huvuddelen härrör från det bysantinska rikets centralområde.

Det rör sig om en bred exposé av konst- och konsthantverksskapande från olika miljöer och samhällsskikt i Bysans, sakrala och profana. En stor del av de dyrbaraste föremålen – skrämmande stor, för den antyder, vilka ofantliga skatter korsfararna rövade bort och förde med sig från Bysans på 1200-talet - kommer från Sankt Markuskyrkan i Venedig där de hör hemma i katedralens skattkammare...

Utställningen *Byzantium 330 – 1453* är ett samarbete mellan Royal Academy of Arts och Benakimuseet i Aten och finns att se i London fram till den 22 mars i år.

K.E.

*Det är nu dags att betala den sedvanliga
årsavgiften, kr 200:-/person. Pg 1210533-4 ...*

För dem som inte erlagt årsavgift under 2008 upphör utskicken i och med detta brev.